

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นย่อมประกอบด้วยปัจจัย 4 คืออาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่มและที่อยู่อาศัย แต่มีอยู่สองสิ่งที่น่าจะเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิต คืออาหาร กับยารักษาโรค ในความเป็นจริงแล้วนอกจากอาหารจะทำให้ร่างกายเจริญเติบโตให้พลังงานช่วยซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอและอื่น ๆ แล้วอาหารและยารักษาโรคยังมีความเกี่ยวพันกัน ทั้งนี้ที่ว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยของคนมีอัตราสูงมากที่มีสาเหตุมาจากอาหาร เช่นเดียวกับคนเรากินอาหารหลายอย่างเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเพิ่มพูนสุขภาพให้ดีขึ้น จะเห็นได้ว่าอาหารมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคนเรา ดังนั้นร่างกายจึงควรที่จะได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและมีปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการและให้เหมาะสมกับเพศและวัย

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่จะขาดไม่ได้ก็คือ อาหารและน้ำ เพราะมนุษย์ต้องการอาหารและน้ำเพื่อสร้างเสริมร่างกาย ให้พลังงานสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งยังเป็นการสร้างความคิดเพื่อทำสิ่งที่มนุษย์ต้องการเพิ่มขึ้น (นฤดม บุญหลง และ กล้าณรงค์ ศรีรอด, 2545, หน้า 1)

สิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลกที่มีการเกิด การเจริญเติบโต การแก่ การตาย ไม่ว่าจะเป็ นพืชหรือสัตว์ต่างก็มีปัจจัยหนึ่งซึ่งเหมือนกันและถ้าขาดไปก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ นั่นคือ อาหารจากการศึกษาค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์พบว่าอาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งสำหรับชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดาจนคลอดออกมาเป็นทารกเจริญเติบโตจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ จนถึงวัยชราตามลำดับ ร่างกายจำเป็นต้องได้รับสารอาหารทุกวัน จากความสำคัญดังกล่าวจึงได้มีการศึกษาเกี่ยวกับอาหารอย่างกว้างขวางเพื่อประโยชน์ของความอยู่รอดและความเจริญของมนุษยชาติตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบันและยังมากขึ้นอีกในอนาคต (กาญจนาศ อรรถวิภาคไพศาล, 2545, หน้า 145)

อาหารถือว่ามีค่าสำคัญทุกคนทุกสังคมและทุกประเทศไม่มีใครอยู่ได้โดยปราศจากอาหารเป็นเวลานาน อาหารเป็นของคู่กับชีวิตของคนเราทุกคนแต่ละคนต้องบริโภคอาหารอย่างน้อยวันละหนึ่งมื้อ แต่คนส่วนใหญ่ในหนึ่งวันบริโภค 3-5 มื้อ ชีวิตและสุขภาพของเราขึ้น อยู่กับอาหารที่เราบริโภคแต่ละมื้อดังคำกล่าวที่ว่า “You Become What You Eat” คือท่านจะมี

ลักษณะตามที่ท่านบริโภคถ้าบริโภคอาหารที่ดีก็จะมีสุขภาพดี ในทางตรงกันข้ามท่านอาจจะอ่อนแอ เจ็บป่วยบ่อยหากไม่บริโภคอาหารที่ถูกต้องหรือบริโภคสิ่งที่เป็นพิษ อาหารมีความสำคัญต่อคนทุกโอกาสแต่สำคัญมากขึ้นเมื่อประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่นในการเรียนหนังสือ ทำงานต่าง ๆ เป็นต้น ทุกคนต้องยอมรับว่าสมองจะไม่ทำงานเมื่อร่างกายไม่ร่วมมือเมื่อท้องหิวสมองก็จะไม่สามารถสั่งการได้ตามปกติหรือในยามออกศึกสงครามผู้บังคับบัญชาต้องเข้าใจว่า “ทหารจะเดินได้ดีด้วยท้องอืด” คังนักรบผู้ยิ่งใหญ่คือ นโปเลียน กล่าวว่า “An Army Travels On Its Stomach” (วัฒนา ประถมสินธุ, 2516, หน้า 1)

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 6) เขียนไว้ว่าคนเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญของชาติ เด็กและเยาวชนในปัจจุบันคือผู้ที่จะเป็นกำลังที่สำคัญของชาติในอนาคต คนที่มีคุณภาพย่อมจะต้องเป็นคนที่มีสุขภาพดี มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ มีกำลังสติปัญญา สามารถประกอบกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาหารคือปัจจัยสำคัญที่จะทำให้คนมีสุขภาพที่ดีได้โดยเฉพาะเด็กซึ่งมีความต้องการอาหารที่มีคุณค่าตามวัยในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกายเพื่อสร้างความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งทางร่างกายและสติปัญญาพร้อมที่รับการพัฒนาด้านต่าง ๆ นับตั้งแต่เกิดจนถึงวัยที่ต้องออกจากบ้านไปสู่โรงเรียนในช่วงนี้จะเป็นช่วงที่เด็กจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว หากเด็กขาดสารอาหารหรือได้รับอาหารไม่เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกายจะเกิดผลเสียต่อสุขภาพและสติปัญญาจะทำให้ไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่และไม่สามารถชดเชยแก้ไขให้เป็นปกติในระยะต่อมาได้ จากเหตุผลดังกล่าวอาหารจึงมีความสำคัญและมีประโยชน์สำหรับเด็กที่กำลังเจริญเติบโตเป็นอย่างยิ่งเมื่อเด็กยังเล็กอยู่เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะเป็นผู้ดูแลเอาใจใส่เรื่องอาหารที่เด็กรับประทาน แต่เมื่อเด็กอยู่ในวัยเรียนนอกจากพ่อแม่แล้วจึงมีความจำเป็นที่โรงเรียนจะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนหรือหาวิธีการที่จะจัดอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในปริมาณที่เพียงพอให้เด็กได้รับประทาน

การจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนก็เป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาการขาดสารอาหารในเด็กวัยเรียน ในการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์สิ่งสำคัญที่อยู่ในตัวเด็กนักเรียนหากนักเรียนเป็นโรคขาดสารอาหารแล้วย่อมส่งผลกระทบต่อสติปัญญาของนักเรียนทำให้ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ เด็กที่มีคุณภาพจะต้องมีร่างกายที่แข็งแรงมีสมองที่พร้อมจะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเด็กจะมีสุขภาพที่ดีได้จำต้อง

อาศัยปัจจัยที่ส่งเสริมหลายประการ โดยเฉพาะด้านโภชนาการเพราะการเจริญเติบโตของร่างกายต้องการอาหารในการสร้างเสริม ซ่อมแซมและบำรุงให้ร่างกายมีความสมบูรณ์แข็งแรง อาหารช่วยเสริมความสามารถในการใช้สมองในการคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ การที่ร่างกายได้รับปริมาณสารอาหารตามสัดส่วนตามวัยและถูกสุขลักษณะ โดยเฉพาะเด็กในวัยเรียนจะช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตทั้งร่างกาย สมองและเพิ่มพูนความคิดสติปัญญาอีกด้วย

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจัดตั้งขึ้นในถิ่นทุรกันดารที่ไม่มีโรงเรียนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยมีตำรวจตระเวนชายแดนทำหน้าที่ครูต่อมาความทราบถึงพระเนตรพระกรรณของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการปฏิบัติงานและการให้การช่วยเหลือประชาชนในถิ่นทุรกันดารด้านการจัดการศึกษาจึงทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์ ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการก่อสร้างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจำนวนหลายโรงเรียน ทรงเสด็จเยี่ยมเมื่อมีโอกาส สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงมีรับสั่งกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีว่าถ้ามีโอกาสเสด็จไปตามชายแดนให้ไปเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้าง (ข้าราชการ และนักวิชาการสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2539, หน้า 71-138)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงตามเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จไปเยี่ยมราษฎรในถิ่นทุรกันดารทั่วทุกภาคของประเทศไทยทรงพบเห็นความยากจน ความขาดแคลนอาหาร และสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ประชาชนเป็นโรคขาดสารอาหาร สุขภาพอ่อนแอ เจ็บป่วยไม่แข็งแรงไม่สามารถปฏิบัติงานได้ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ทำให้สนพระทัยและมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือประชาชนเหล่านั้นให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นดังนั้นในปี พ.ศ. 2523 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจึงทรงเริ่มงานพัฒนาเด็กและเยาวชนที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารขึ้น โดยทรงทดลองทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เริ่มต้นก็มุ่งไปในแนวทางที่จะทำอะไรเยาวชน ที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนนั้นจะมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง พร้อมทั้งจะสร้างเสริมปัญญา เพื่อการศึกษาพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อภูมิภาคและสังคมสืบไป ในการจัดการได้ทดลองเริ่มด้วยการให้การศึกษช่วยเหลือในด้านเกษตร โดยการมอบอุปกรณ์และเมล็ดพันธุ์พืชผักให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองแล้วนำผลผลิต

ที่ได้มาใช้ในการประกอบอาหารกลางวันซึ่งนอกจากนักเรียนจะได้เรียนรู้หนังสือแล้ว นักเรียนจะได้รับวิชาความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่และด้านโภชนาการติดตัวไป อีกทั้งสุขภาพร่างกายก็แข็งแรง นอกจากนี้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนยังเป็นแหล่งการถ่ายทอดเทคนิคทางการเกษตรแผนใหม่ที่ทางราชการต้องการส่งเสริมความรู้ให้แก่ นักเรียนและคนในชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีปัญหาก็สามารถมาปรึกษาครูและขอความช่วยเหลือได้ (สำนักงานโครงการสมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2545, หน้า 3-4)

ในระยะแรกของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ปี 2524 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จัดซื้อเครื่องปรุงอาหารกลางวัน 60 บาท/คน/ปี แก่ นักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทุกคน และพระราชทานเมล็ดพันธุ์ผัก วัสดุอุปกรณ์การเกษตรพันธุ์ไม้ผลและพันธุ์สัตว์ที่ทางสำนักพระราชวังได้ผลิตขึ้นมาเอง ในปี 2535 กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้รับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้จัดซื้อเครื่องปรุงอาหารจึงได้ขอพระราชทานอนุญาตไม่ขอรับเงินพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจึงทรงเปลี่ยนจากการซื้อเครื่องปรุงเป็นอาหารเสริม เช่น นมถั่วเหลือง น้ำตาลทราย เพื่อใช้ประกอบอาหาร (อภิสิทธิ์ พึ่งพร, 2539, หน้า 387)

ในปีการศึกษา 2547 มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั่วประเทศ จำนวน 179 โรงเรียน จากการรายงานผลการดำเนินงาน โครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปีการศึกษา 2546 โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ยังไม่สามารถดำเนินงานโครงการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตผลด้านการเกษตรเป็นกิจกรรมหลักที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ ฝึกปฏิบัติแล้วนำผลผลิตที่ได้มาเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารกลางวันซึ่งจะมีหลายกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการสนับสนุนจากหน่วยงานที่มีส่วนสนับสนุนและรับผิดชอบโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันด้วยย่อมหมายถึงการมีปัจจัยและสภาพปัญหาในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจและได้ศึกษาเพื่อที่จะทราบว่าโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมีการดำเนินงานอย่างไรบ้างและมีปัญหา รวมทั้งข้อเสนอแนะอะไรบ้างซึ่งข้อมูลที่ได้จะสามารถนำไปปรับและพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์เกิดประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามโครงการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 3
2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 3

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาจากประชากร คือ ครูใหญ่ จำนวน 57 นาย และครูที่รับผิดชอบโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน จำนวน 57 นาย รวม 114 นาย จากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจำนวน 57 โรงเรียน สังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 3 ปีการศึกษา 2547

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 3 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานโครงการต่อไปโดยมุ่งศึกษาใน 5 กิจกรรม คือ

1. การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
2. การผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการประเภทเนื้อ ถั่วเมล็ดแห้ง พืชผักและผลไม้
3. การถนอมอาหารที่มีเหลือใช้เพื่อเก็บไว้ใช้ในฤดูขาดแคลน
4. การประกอบอาหารกลางวันและอาหารเสริมที่มีคุณค่าถูกสุขลักษณะ
5. การจัดการเรียนการสอนเรื่องการเกษตรและโภชนาการในโรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน หมายถึง โรงเรียนที่ดำเนินการโดยกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ จัดการเรียนการสอนโดยครูที่เป็นข้าราชการตำรวจตระเวนชายแดน ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544

2. กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 3 หมายถึงหน่วยงานของตำรวจตระเวนชายแดนที่มีพื้นที่ในความรับผิดชอบและกำกับดูแล 17 จังหวัดภาคเหนือ ประกอบด้วย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา อุตรดิตถ์ ตาก สุโขทัย กำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ อุทัยธานี

3. การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน หมายถึง การบริหารและการจัดการ เน้นใน 5 กิจกรรมดังนี้

3.1 การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร คือจัดหาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ภายในโรงเรียนให้เพียงพอตลอดปี

3.2 การผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ คือการผลิตเนื้อสัตว์ ถั่วเมล็ดแห้ง พืชผักและผลไม้มาใช้ในการประกอบอาหารกลางวันให้เพียงพอตามเป้าหมายที่โครงการกำหนด

3.3 การถนอมอาหารที่มีเหลือใช้ คือการที่โรงเรียนสามารถผลิตได้และเหลือจากการประกอบอาหารนำไปถนอมอาหารเก็บไว้แล้วนำมาประกอบอาหารในยามที่ขาดแคลน

3.4 การประกอบอาหารกลางวันและอาหารเสริมที่มีคุณค่าและถูกสุขลักษณะ คือ การประกอบอาหารอาหารเสริมที่มีสารอาหารและปริมาณที่ร่างกายต้องการเป็นไปตามเป้าหมายที่โครงการกำหนด

3.5 การจัดการเรียนการสอนเรื่องการเกษตรและโภชนาการในโรงเรียน คือการให้นักเรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติจริงเรื่องการประกอบอาหารและการทำการเกษตร

4. ปัญหาในการดำเนินงาน หมายถึงข้อจำกัดหรือปัจจัยในการดำเนินการโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนที่มีผลทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

5. แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ หมายถึงแนวทางการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันจากครูใหญ่และครูที่รับผิดชอบโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการศึกษาครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 3 ได้ทราบถึงปัจจัยและปัญหาที่ทำให้การดำเนินงานยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

2. ผลจากการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 3